Православното разбиране за Евхаристията

Доклад на Волоколамския митрополит Иларион на ***Международния Евхаристиен конгрес*** *(Будапеща, 6 септември 2021 г.).*

Между католиците и православните няма евхаристийно общение, но въпреки това ги свързва общата вяра в това, че Христос присъства в осветените евхаристийни хляб и вино не просто символично, а реално и изцяло, че евхаристийните хляб и вино са истински Тяло и Кръв на нашия Господ Иисус Христос, че Евхаристията се извършва не просто като спомен за Тайната Вечеря, а я актуализира за всеки вярващ, участващ в богослужението. В Евхаристията предстоятелят действа не от свое име. От името на Иисус Христос той повтаря думите, които Христос първоначално е произнесъл на Тайната Вечеря. И именно Христос, а не свещеникът или епископът извършва тайнството.

Най-силен израз тази идея е получила в православната иконография, и в частност в

иконографския сюжет, известен като «Причастяване на апостолите». На иконите от този тип ние виждаме Иисус Христос, поднасящ Своите Тяло и Кръв на учениците, в това число – нещо твърде интересно – и на апостол Павел, който не е участвал в историческата Тайна Вечеря. Това, че той присъства върху иконата, свидетелства за символичния характер на цялата композиция. Изобразена не е Тайната Вечеря, а Евхаристията, в която участва цялото тяло на Църквата.

Православната Църква твърдо вярва, че Божествената литургия е всеобхватно богослужение, излизащо извън пределите на пространството и времето, съединяващо Небесното Царство и земното царство, живите и мъртвите, ангелите и хората, светците и грешниците.

Предполагам, че мнозина от вас са били във византийски храмове, чиито стени са украсени със стенописи или мозайки, и са забелязали, че много често фигурите на светците върху тях се разполагат в редици, една под друга: в най-горния ред са пророците, под тях са апостолите, под тях мъчениците, след това светителите и преподобните. При това в най-долния ред фигури няма, та нали той трябва да бъде зает от хората, стоящи в храма, от енориашите, които заедно със светците се приобщават към небесната тайна на Светата Евхаристия.

Излизайки от олтара с кадилница, свещеникът в началото прекадява иконите с изображения на светците, а след това и енориашите, и се покланя на вярващите по същия начин, както се е поклонил преди това на светиите. С това той показва, че за него, както и за Църквата и за Самия Христос, енориашите са също толкова важни, колкото и светците, които вече споделят с Христа Неговата небесна слава.

Божиите угодници вече са постигнали своята небесна цел; ние все още се стремим към нея. И пътят, водещ към спасението, е немислим без Евхаристията. Извън Църквата няма спасение; и католиците, и православните са убедени в това, въпреки че ние по различен начин локализираме самата Църква. Не можем да си представим Църквата без Евхаристия, и затова понятията Църква, Евхаристия и спасение се оказват неразривно свързани в нашето богословие.

Говорейки за спасението, гръцките отци често са използвали термина theosis (буквално «обожение»). Обожението означава не толкова избавление от нещо, било то от дявола, греха или ада, колкото пълно съединение с Бога, в резултат на което човекът придобива божествени качества.

Ние изповядваме, че Иисус Христос притежава в съвършена степен и божествена, и човешка природа. Той не е наполовина Бог и наполовина човек: Той е изцяло човек и изцяло Бог. За да опишат това, гръцките отци са използвали още едно понятие – perichoresis (буквално «взаимопроникване»), имайки предвид, че човешката природа на Христос е изцяло обожена, а Неговата божествена природа е, ако може така да се каже, очовечена. Приемайки човешката

природа, въплътилият се Бог е осветил тази природа. При това по един тайнствен начин Неговата божествена природа също е свързана с човешката природа. Възкръснал от мъртвите и възнесъл се на небето, Той не е оставил тялото Си тук, на земята, както змията се отърсва от старата си кожа. Напротив, Той се е възнесъл към небесна слава в Своето човешко тяло, въздигайки заедно със Себе Си и цялото човечество на небето. Тази богословска идея е изразена в православните песнопения, посветени на празника Възнесение.

Няма да ви затормозявам повече със сериозно богословие и трудни гръцки думи. Ще мина към същината на въпроса. Православната Църква смята Евхаристията за най-действено средство за постигане на онази цел на християнския живот, която ние наричаме с думата «обóжение». По какъв начин? Когато се приобщаваме към Светите Тайни, Тялото Христово прониква в нашето тяло и Неговата кръв започва да тече в нашите вени. Не само с разума и сърцето си, но и с тялото си ние се съединяваме с Христа. Подобно на това, както в Самия Христос цялата пълнота на човешката природа (тяло, душа и дух) е била съединена с Бога, така и цялото ни човешко естество участва в обóжението.

Може би именно в това е най-поразителната отлика на християнството от другите монотеистични религии. Всяка от тях претендира за това, че предоставя на хората достъп до Бога посредством молитвата, богослужението, почитането на Бога и изпълняването на Неговите заповеди. Ала нито една религия не дръзва да предложи на човека такъв съюз с Бога, който да предполага пълно единение с Него и придобиване на божествени качества. Една такава идея би могла да се стори дори кощунствена на някои вярващи, но не християни, покланящи се на Единия Бог.

За нас християните обаче това е самата същина на нашето богословие. Ние можем да използваме различни термини (някой предпочита латински вместо гръцки), но аз съм сигурен, че всички ние вярваме във възможността на това единение.

Стига ли се до това единение по някакъв автоматичен или магически начин? Достатъчно ли е да се приобщаваме към Светите Тайни, за да стигнем до състояние на обожение? Очевидно не, в противен случай всички причастници на Тялото и Кръвта Христови вече щяха да са светци. Парадоксът е в това, че когато Тялото и Кръвта Христови проникват в нашето тяло и кръв, Той в пълна степен се съединява с нас, ала ние невинаги сме способни да се съединим с Него. Той е вътре в нас, ала ние често пъти се оказваме извън Него.

Защо се случва това? Може би защото във всекидневния живот ние не изпълняваме Неговите заповеди; може би защото по времето, когато тялото ни се намира в храма, разумът и сърцето ни са далеч от него; може би защото нашите грехове се изправят като непристъпна стена между нас и Бога; може би и по много други причини.

За православната традиция са характерни доста дълги богослужения. Божествената литургия може да продължава два-три часа. Голямото количество песнопения и четива, псалми, славословия и духовни песни (вж. Кол. 3:16) – всичко това няма за цел да затрудни нашия живот или да направи богослужението уморително за нас. Просто ни трябва време, за да се отърсим духом от цялата тази земна реалност и да влезнем в божествената реалност, а също и вдъхновение, за да се пренесем там и с разума, и със сърцето си.

«Иже херувимы тайно образующе, и Животворящей Троице трисвятую песнь припевающе, всякое ныне житейское отложим попечение (тайнствено изобразявайки херувимите и пеейки трисветата песен на Животворящата Троица, да отложим сега всяка житейска грижа)» – тези думи от песнопението, изпълнявано по време на всяка Литургия, описват нагледно онова състояние на ума и сърцето, което сме призвани да придобием по времето, когато се извършва Евхаристията.

И все пак между това, което сме, и това, което сме призвани да бъдем, лежи пропаст, и в действителност твърде малко хора стигат до състояние на обожение. Целта е твърде висока, и за да я достигнем, се изисква голям духовен труд. Въпреки това познаваме забележителни примери на светци, които са достигнали тази цел и дори са описали преживения опит в своите творения.

Един от тях е преподобни Симеон Нови Богослов, живял през X – началото на XI в. Поет и мистик, Симеон в своите творения разказва за многобройните видения на божествената светлина, които е имал. Той твърдо вярва в това, че именно Евхаристията в пълна степен съединява човека с Бога и го прави обóжен. «Очиствайки се чрез покаяние и потоци сълзи, приобщавайки се с Божественото Тяло като с Бог, аз ставам също бог чрез това неизразимо съединение» – така пише той за това.

В Евхаристията, твърди Симеон, ние се съединяваме с Христа по същия начин, както Христос е съединен със Своя Отец. «Чрез причастието ние ставаме синове на Небесния Отец и братя на Христос», пише той. И обяснява: «Божият Син, Който е приел от нас човешка плът, ни дава в замяна на това Своето Божество посредством Своята обожествена плът; благодарение на тази замяна ние ставаме Негови сродници».

В един от химните си Симеон описва какво се е случило с него веднъж след като се причастил, когато се връщал в монашеското си жилище. Той имал видение, ала не видение на Христа в някакъв видим облик. Това било видение на божествената светлина, светеща не извън, а вътре в тялото му. Той пише, че всеки член от тялото му бил пронизан от божествена светлина и обóжен от Божието присъствие: «Ние ставаме членове Христови, а Христос – нашите членове: и ръката ми, и кракът ми са Христос. А ръката Христова и кракът Христов – това съм аз... Аз движа ръката си и ръката ми е целият Христос... Движа крака си, и ето, той сияе като Него. Не казвай, че богохулствам, но приеми това и се поклони на Христа, който те прави такъв! Защото и ти, ако пожелаеш, ще станеш Негов член. И по такъв начин всички членове на всекиго от нас поотделно ще станат членове Христови, а Христос – нашите членове... а ние заедно тогава ще станем богове...

и всеки от нашите членове ще бъде изцяло Христос».

Както разбирате, това не е някаква особена мистична екзалтация на един конкретен опиянен от видението си човек. По същество Симеон се опитва да ни разкаже за преживяване, дълбоко вкоренено в тайната на Евхаристията и принадлежащо не само на него, но и на цялата Църква. «Ние заедно тогава ще станем богове» – ето какво подчертава той, без да смята своя опит и своето преживяване на светлината и обóжението за нещо изключително. Симеон е уверен в това, че при желание всеки човек може да постигне същото.

Според Симеон причастяването трябва да бъде осъзнато, тоест причастникът трябва не само да вярва в реалното присъствие на Христос в тайнството, но и с духовните си очи да Го съзерцава като светлина. Той пише: «Ако ти... така се причастяваш с Божествените тайни, то целият ти живот ще бъде един празник, и дори не празник, а повод за празник и една Пасха, преминаване от видимото към умопостигаемото... където ще съпребъдваме с Христос, ще съцаруваме с Христос».

С това и ще завършва моето изказване, в което се опитах в общи черти да ви разкажа за православното разбиране на Евхаристията, изразено в Литургията, визуалното изкуство, богослужебните песнопения и богословските творения на отците. Аз не твърдя, че всички в Православната Църква стигат до обожение и стават светци. Съвсем не! Ние сме само недостойни хранители на богатата традиция, дошла при нас от Самия Христос и отците на Древната Църква. Исках да споделя с вас някои от тези богатства и сърдечно благодаря организаторите на конгреса за това, че ми предоставиха тази възможност.

Превод от английски

Източник: https://mospat.ru/bg/news/87972/